

Силабус
навчальної дисципліни
«Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті»
2023-2024 навчальний рік

Освітньо-професійна програма: Спеціальна освіта.
Спеціальність: 016 Спеціальна освіта
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Рівень вищої освіти: II (магістерський) рівень

Викладач (і)	СИЗКО Ганна
Посилання на сайт	http://www.bdpu.org/
Контактний тел.	+38 (096) 6276600
Е-mail викладача:	sizko71108@gmail.com
Графік консультацій	середа: 16.00 п'ятниця: 13.00

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3/90	10	10	70	екзамен

Семестр: 1.

Мова навчання: українська, англійська

Ключові слова: нейропсихологія, патопсихологія, особи з особливими потребами, інклюзивна освіта; спеціальна освіта.

Метою викладання навчальної дисципліни «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті» є формування знань про поняття, закономірності та механізми порушення вищих психічних функцій людини.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті» є сформувати у здобувачів вищої освіти адекватні сучасному рівню психологічних знань уявлення про:

- закономірності вищої психічної діяльності та якості особистості, із психічними розладами;
- становлення, динамічну організацію та вікові особливості сприйняття, пам'яті, мислення, розумової здатності тощо при різних психічних порушеннях;
- особливості ВПФ, їх взаємовплив у забезпеченні інтегративної психічної діяльності;
- психологічні методи та технології дослідження порушень пізнавальних процесів, якостей та станів при різних локальних ураженнях мозку.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

Загальні компетентності	Програмні результати навчання
ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.	РН-5. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечувати ефективність власних дій.
ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.	РН-15. Надавати компетентні психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги особам різного віку з особливими освітніми потребами на основі проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.	РН 4. Добирати та застосовувати ефективні методики комплексного оцінювання розвитку дітей, рефлексувати та критично аналізувати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рівень освітньої підтримки.
СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.	РН 13. Розробляти та реалізовувати заходи зі створення безпечного і здоров'язберезувального освітнього середовища, забезпечувати його якість та ефективність освітнього процесу з урахуванням особливих освітніх потреб, можливостей та здібностей дітей.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Нейропсихологія як наука. Патопсихологія як наука.

Тема 1. Предмет, завдання, методи дослідження. Теорія системної динамічної локалізації вищих психічних функцій Прояви психічної норми та патології. Визначення поняття «патопсихологія» та «нейропсихологія». Предмет і завдання патопсихології та нейропсихології. Їх місце в системі наук. Визначення психічної патології. Радянська та західна нейропсихологія. Галузі нейропсихології. Тенденції у лікуванні психічних порушень. Визначення та характеристика поняття вищих психічних функцій, мозкові механізми та локалізація вищих психічних функцій. Міжпівкулева асиметрія мозку та міжпівкулева взаємодія. Функціональна специфічність великих півкуль мозку.

Тема 2. Нейропсихологічна та патопсихологічна характеристика пізнавальних психічних процесів. Патопсихологічна характеристика порушень: уваги, пам'яті, сприйняття, мислення, інтелекту, емоцій, індивідуально-психологічних особливостей. Поняття аналізатора в нейропсихології. Зорові, тактильні та слухові агнозії: види, локалізація ураження, методи нейропсихологічного дослідження. Особливості порушення уваги, сприйняття, пам'яті, волі та мотивації. Розлади пам'яті при локальних ураженнях мозку: види, локалізація ураження, методи дослідження. Модально-специфічні та модально-неспецифічні розлади пам'яті. Розлади уваги при локальних ураженнях мозку: види, локалізація ураження, методи дослідження. Модально-специфічні та модально-неспецифічні розлади уваги.

Змістовий модуль 2. Порушення рухової та мовленнєвої сфери.

Тема 3. Порушення рухів при локальних ураженнях мозку. Апраксії: види, локалізація ураження. Методи дослідження рухових функцій у нейропсихології. Розлади довільної регуляції вищих психічних функцій. Механізми закономірності та мозкові організації довільних рухів. Значення та функціонування екстрапірамідної системи та пірамідної системи.

Тема 4. Порушення мислення, мовлення, читання і письма при локальних ураженнях мозку. Розлади мислення при локальних ураженнях мозку, методи дослідження мислення у нейропсихології. Розлади мовлення (афазії): види, локалізація уражень, методи дослідження. Аграфії та алексії: види, локалізація уражень. Порушення мовлення при ураженні правої півкулі головного мозку. Акалькулія: форми, локалізація уражень. Особливості афазій у шультги.

Змістовий модуль 3. Розлади афективної сфери особистості.

Тема 5. Порушення емоційної сфери при локальних ураженнях мозку
Тривожні розлади та фобії. Розлади емоцій при локальних ураженнях мозку: види, локалізація уражень. Характеристика тривожності як психічної дисфункції. Види тривожних розладів (генералізований тривожний розлад, панічний, obsесивно-компульсивний розлади). Фобії: види, причини

виникнення, методи лікування. Соціофобії, причини виникнення та методи лікування. Стресові розлади. Причини виникнення та методи лікування тривожних розладів. Як допомогти людям, що пережили катастрофу. Фобії як навчена поведінка. Дитячі фобії.

Тема 6. Розлади настрою. Загальна характеристика розладів настрою. Монополярна депресія. Поняття, симптоми. Фактори, які стимулюють депресію. Причини виникнення. Методи лікування. Маніакально-депресивний психоз. Поняття, критерії. Причини виникнення. Методи лікування. Феномен самогубства: поняття, типи. Теорії виникнення самогубства. Профілактика та терапія суїциду. Когнітивна теорія Бека. Теорії депресії на основі феномену безпомічності та безнадії. Самовбивства у різних вікових групах. Профілактика суїциду.

Змістовий модуль 4. Межеві розлади особистості: неврози та психопатії

Тема 7. Неврози. Загальна характеристика неврозів. Клінічні форми неврозів. Внутрішньоособистісний конфлікт при неврозах. Психологічна характеристика неврозу. Невроз як психогенне, функціональне, конфліктогенне захворювання. Стадії розвитку невротичного захворювання (невротична реакція; гострий невроз; затяжний невроз; невротичний розвиток). Конфлікти при неврозі: первинний конфлікт, внутрішній конфлікт, зовнішні конфлікти. Основні види неврозу й внутрішні конфлікти (істерія; невроз нав'язливих станів; неврастенія). Основні невротичні симптоми й синдроми. Невротичні синдроми: астеничний синдром, іпохондричний синдром, фобічний синдром, депресивний синдром, obsесивний синдром, синдром невротичної деперсоналізації, істеричний синдром.

Тема 8. Психопатії. Визначення, суть і етіологія психопатії. Клінічні форми психопатій. Психопатії: конституціональні, органічні й крайові. Види психопатій: збудливий (експлозивний) тип; епілептоїдний тип; нестійкий тип; істеричний тип; астеничний тип; психастеничний (тривожно-недовірливий) тип; шизоїдний тип; гіпертимний тип. Розрізнення психопатій і патологічного формування особистості. Етіологія психогенного патологічного формування особистості. Розрізнення невропатій і психопатій. Розрізнення неврозів і психопатій. Акцентуації характеру. Критерії П.Б. Ганнушкіна, О.В. Кербікова для диференціальної діагностики психопатій і акцентуацій: тотальність прояву рис характеру; стабільність рис характеру; соціальна дезадаптація.

Змістовий модуль 5. Розлади особистості та шизофренія

Тема 9. Шизофренія. Проблема систематики та діагностики шизофренії. Поняття, критерії шизофренії. Теорії виникнення шизофренії. Форми шизофренії. Динаміка шизофренії. Резонерство, сковзання. Позитивні та негативні симптоми. Методи психологічного супроводу. Підходи до визначення проблеми виникнення шизофренії. Ефективність терапії середовищем та жетонна система у лікуванні шизофренії.

Тема 10. Розлади особистості. Особливості та типи мозкової організації у здорової людини. Співвідношення між типами мозкової організації, психічними процесами та індивідуально-психологічними особливостями людини в нормі. Класифікація специфічних розладів особистості. Параноїдний розлад. Шизоїдний розлад. Шизотиповий розлад. Емоційно нестійкий розлад, особливості афективної сфери. Істеричний розлад, демонстративність, вразливість. Ананкастичний розлад, утворення нав'язливих ідей та станів. Тривожний розлад. Залежний розлад.

Змістовий модуль 6. Вікова нейро- та патопсихологія

Тема 11. Основи нейро- та патопсихології дитячого віку. Закономірності нормативного розвитку дитини. Проблема розвитку і розпаду вищих психічних функцій. Особливості нейропсихологічних синдромів при локальних ураженнях головного мозку у дітей. Основні практичні завдання дитячого нейропсихолога. Організація нейропсихологічного обстеження дітей, принципи збору анамнезу у батьків. Точна діагностика локальної функціональної недостатності у дітей. Нейропсихологічні синдроми в дитячому віці. Види і напрямки корекційно-розвиваючої роботи з дітьми. Методи нейропсихологічної корекції та розвитку: мислення, пам'яті, уваги, емоцій та поведінки.

Тема 12. Основи геронтонейро-патопсихології. Варіанти старіння. Нормативне старіння як етап індивідуального розвитку. Особливості мозкових змін і змін у вищих психічних функціях при нормативному старінні, їхній зв'язок із функціональними блоками. Шляхи компенсації дефіцитарної роботи мозку при нормативному старінні. Патологічне старіння.

Методи навчання:

Освітній процес відбувається за змішаним навчанням та (або) з використанням технологій дистанційного навчання на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, програму для віддаленого управління комп'ютером Team Viewer або будь-які додатки від Google.

Методи навчання:

словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда, навчальна конференція, дискусія;

наочні: ілюстрування, демонстрування, відеометод;

практичні: вправи, практичні роботи, дослідні роботи;

Методи стимулювання навчальної діяльності:

метод пізнавальних ігор – моделювання життєвих ситуацій, що викликають інтерес до навчальних предметів, метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу – використання притч, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, метод опори на життєвий досвід здобувачів, створення ситуації успіху в навчанні, стимулювання відповідальності й обов'язку, заохочення й осудження в навчанні;

Активні й інтерактивні методи:

Скрайбінг-презентації, «Plus-minus-interesting» («Плюс-мінус-цікаво») – проведення аналізу певної проблемної ситуації за допомогою таблиці, сторітелінг, рольові ігри, ділові ігри («Компетентність», «НІЛ», «Тендер»), робота в малих групах, круглий стіл, тренінги;

Методи контролю і самоконтролю у навчанні:

метод усного контролю: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване; метод письмового контролю; метод тестового контролю; самооцінювання.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Основними видами навчальних аудиторних занять, під час яких здобувачі вищої освіти отримують необхідні знання, є лекції, семінарські та практичні заняття, консультації.

Упродовж викладання лекційного матеріалу передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як лекції – бесіди і лекції-візуалізації. Лекція – бесіда забезпечує безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяє привернути увагу здобувачів вищої освіти до найбільш важливих питань теми лекції, визначити у процесі полілогу особливості сприйняття навчального матеріалу здобувачами вищої освіти, завдяки чому лектор може оперативного вносити корективи у викладання лекції. У свою чергу, здобувачі вищої освіти мають можливість обмірковувати поставлені запитання, робити самооцінку рівня своєї підготовки, дійти самостійно до певних висновків і узагальнень. Лекція-візуалізація являє собою візуальну форму подачі лекційного матеріалу технічними засобами навчання або аудіо-відеотехніки (відео-лекція). Читання такої лекції зводиться до розгорнутого або короткого коментування візуальних матеріалів, що переглядають студенти.

Протягом проведення семінарських занять передбачено поєднання таких методів навчання, як проведення аналізу певної проблемної ситуації за допомогою таблиці, сторітелінг, рольові ігри, ділові ігри («Компетентність», «НІЛ», «Тендер»), робота в малих групах, круглий стіл, тренінги, дискусійні форми розгляду ситуацій, наукові семінари, реферативні читання, тестування.

В умовах воєнного стану передбачено проведення занять зі здобувачами I (бакалаврського) рівня вищої освіти на платформах ZOOM, MOODLE дистанційно.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

1. Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті» розміщені на сайті університету, на сторінці кафедри, в Moodle.

2. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті», розробник Сизко Г.І.

3. Презентації до навчальної дисципліни «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті», розробник Сизко Г.І.

Система оцінювання та вимоги:

Поточний контроль є обов'язковим заходом контролю здобувачів вищої освіти. Основним його завданням є оцінка рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи, повноти та якості засвоєння здобувачами навчального матеріалу за темами, змістовими модулями навчальної дисципліни та виконання індивідуальних завдань відповідно до робочої програми навчальної дисципліни. Поточний контроль здійснюється викладачами впродовж семестру. Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам вищої освіти у журнал академічної групи після кожного контрольного заходу.

Поточний контроль може проводитися у формі фіксованих виступів здобувачів при обговоренні теоретичних питань (з науковими повідомленнями, рефератами), письмового експрес-контролю, перевірки конспектів занять, розв'язання та моделювання професійно зорієнтованих ситуацій, підготовки творчих проєктів, а також у формі тестування. Нарахування рейтингових балів за формами поточного контролю здійснюється за такими *критеріями оцінювання* як: повнота та логічність знань, володіння понятійним апаратом, вміння аргументувати та робити власні висновки; враховується характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо); глибина знань, їх зв'язок з практикою, інтегрування з суміжними дисциплінами; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, вміння планувати діяльність відповідно до програмових вимог, добирати ефективні методи та прийоми відповідно до поставлених завдань, творчо підходити до розв'язання професійно зорієнтованих ситуацій.

Формою **підсумкового семестрового контролю** є екзамен у обсязі навчального матеріалу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни.

Мінімальний прохідний бал допущення до екзамену – 25.

Максимальна кількість балів, що нараховується за екзамен – 50 балів.

При цьому можливі **два варіанти його складання**:

1) *в усній формі за білетами* у кількості 30 варіантів. Кожний варіант білета включає по три питання: перше та друге – передбачають перевірку засвоєних теоретичних положень, що вимагає від здобувачів вищої освіти глибоких, міцних і усвідомлених знань; третє питання має практичну спрямованість і є перевіркою сформованості результатів навчання, слугує показником професійних умінь доцільного використання навчально-методичного матеріалу;

Критеріями оцінювання на екзамені є:

Бали	Критерії оцінювання
	Відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному

40 – 50	обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Спостерігається глибоке володіння матеріалом, здобувач висловлює власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом.
15 – 39	Відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. Питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене вміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. У відповідях допущені несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
1 – 14	Відповіді, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.

2) у письмовій формі: передбачено 25 тестових завдань закритого та відкритого типу різного ступеня складності, кожне з яких оцінюється 1 балом (макс 25 балів), а також індивідуальне завдання, що має практичну спрямованість й оцінюється максимально 25 балами.

Загальна кількість балів за вивчений курс для здобувачів освіти денної форми навчання обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю ($10 \cdot 5 = 50$), потім до отриманого показника додаються бали, набрані за теоретичну частину екзамену (усну або письмову) і виконане індивідуальне завдання (макс. 50 балів).

Загальна кількість балів за вивчений курс для здобувачів освіти заочної форми обчислюється таким чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю ($2 \cdot 5 = 10$), потім до отриманого показника додаються бали за виконані самостійні роботи (макс. 40 балів) та бали, набрані за теоретичну частину екзамену (усну або письмову) і виконане індивідуальне завдання (макс. 50 балів).

За підсумками навчання здобувач вищої освіти може отримати 100 балів.

Відповідність підсумкових рейтингових оцінок у балах оцінкам за шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка шкалою ЄКТС для всіх видів підсумкового контролю
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Поточний та семестровий контроль за умов змішаного навчання та (або) з використанням технологій дистанційного навчання може проводитися на базі освітніх дистанційних платформ та сервісів, для яких можна використовувати Moodle, Zoom, програму для віддаленого управління комп'ютером Team Viewer або будь-які додатки від Google.

Список рекомендованих джерел

Базова

1. Галецька І.І. Основи нейропсихології. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 284 с.
2. Чабан О.С., Гуменюк М.М., Вербенко В.А. Нейропсихологія (лекції та додатковий матеріал курсу). Тернопіль: ТДМУ, 2008. 92 с.
3. Сизко Г. Курс лекцій «Нейро- та патопсихологія в спеціальній освіті». Бердянськ. 2022 р. електронне видання.

Допоміжна

1. Леонгард К. Акцентуированные личности. Киев, 1981, 392 с.
2. Сакс О. Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом. К.: Наш Формат, 2018. 94 с.
3. Ganguly K., Byl N.N., Abrams G.M. Neurorehabilitation: motor recovery after stroke as an example. *Annals of Neurology*. 2013. №74 (3). P. 373-381.
4. McDowell F.H. Neurorehabilitation. *Western Journal of Medicine*. 1994. №161 (3). P. 323-327.
5. Krucoff Max O., Rahimpour Sh. Slutzky M.W., Edgerton V.R., Turner D.A. Enhancing Nervous System Recovery through Neurobiologics, Neural Interface Training, and Neurorehabilitation. *Frontiers in Neuroscience*. 2016. №10. P. 584-589.

. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ,

2. Сайт БДПУ: <http://www.bdpu.org/>.
3. Наукова періодика України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN
4. Google scholar, URL: <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>
5. <https://neuronews.com.ua/ua/about#gsc.tab=0>
6. <https://uanp.org.ua/publications/>